

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2014. gada 10. jūnijā

lietā Nr. 2013-18-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Kaspars Balodis, Kristīne Krūma, Gunārs Kusiņš, Uldis Ķinis un Sanita Osipova,

pēc Mārtiņa Ēča konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2014. gada 16. maija tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Latvijas Sodu izpildes kodeksa 56.³ panta trešās daļas sestā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Konstatējošā daļa

1. Latvijas Republikas Saeima 2011. gada 16. jūnijā pieņēma grozījumus Latvijas Sodu izpildes kodeksā (turpmāk – Kodekss), kuri regulē ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nodarbināšanas kārtību. Ar šiem grozījumiem Kodekss citastarp tika papildināts ar 56.³ panta trešo daļu, kas noteic kārtību, kādā notiesātā persona var saņemt atļauju tikt nodarbinātai par samaksu, kā arī personas

tiesības brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka rīkojumu apstrīdēt Ieslodzījuma vietu pārvaldē. Kodeksa 56.³ panta trešās daļas sestais teikums (turpmāk – apstrīdētā norma) nosaka: „Ieslodzījuma vietu pārvaldes lēmums nav pārsūdzams.”

2. Pieteikuma iesniedzējs – Mārtiņš Ēcis – lūdz Satversmes tiesu izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta pirmajam teikumam.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka izcieš brīvības atņemšanas sodu Rīgas Centrālcietumā – daļēji slēgta cietuma soda izciešanas režīma augstākajā pakāpē. Pamatojoties uz Kodeksa 56.⁵ panta otro daļu, viņš esot lūdzis cietuma priekšniekam atļauju strādāt ārpus ieslodzījuma vietas, bet šādu atļauju neesot saņēmis. Pieteikuma iesniedzējs cietuma priekšnieka nelabvēlīgo lēmumu apstrīdējis Ieslodzījuma vietu pārvaldē (turpmāk – Pārvalde), kura ar 2011. gada 29. septembra lēmumu cietuma priekšnieka lēmumu atstājusi negrozītu. Pārvaldes lēmumu Pieteikuma iesniedzējs pārsūdzējis Administratīvajā rajona tiesā, kura, pamatojoties uz apstrīdēto normu, 2013. gada 19. jūnijā tiesvedību lietā izbeigusi.

Satversmes 92. pants garantējot tiesības taisnīgā tiesā aizsargāt vienīgi „tiesības un likumiskās intereses”. Jautājums par ieslodzīto personu tiesībām tikt nodarbinātām skarot no Satversmes 106. panta izrietošās tiesības un likumiskās intereses. Ieslodzītās personas saglabājot savas pamattiesības, ciktāl to pieļauj ieslodzījuma apstākļi un soda izciešanas režīms. Ieslodzītās personas, kas iesaistītas darba tiesiskajās attiecībās ieslodzījuma vietā, pēc savām pamattiesībām esot pielīdzināmas personām, kas nodarbinātas saskaņā ar vispārējo darba tiesību regulējumu.

Satversmes 92. pants garantējot ikvienam indivīdam tiesības uz valsts pārvaldes rīcības tiesiskuma izvērtēšanu administratīvajā tiesā. Taču Pieteikuma iesniedzējam šādas tiesības ar apstrīdēto normu esot liegtas. Kaut arī tiesības uz taisnīgu tiesu varot tikt ierobežotas, tās nevarot tikt liegtas pēc būtības. Tādējādi apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums esot uzskatāms par nesamērīgu.

Apstrīdētajā normā noteiktajam pamattiesību ierobežojumam neesot leģitīma mērķa. Absolūts tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojums neesot vērsts uz demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību, jo tiesiska valsts neesot iedomājama bez tiesas kontroles pār izpildvaras rīcību. Likumdevēja izraudzītais līdzeklis neesot vērsts uz sabiedrības drošības garantēšanu, jo ieslodzīto nodarbināšanai esot liela nozīme viņu resocializācijas procesā. Tāpat netiekot aizsargāta sabiedrības labklājība, jo, veicinot atsevišķu ieslodzīto labklājību, tiekot veicināta arī visas sabiedrības labklājība.

Tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojums varētu tikt uzskatīts par samērīgu vienīgi tādā gadījumā, ja konkrētajā jomā jau būtu izveidojusies stabila tiesu prakse un nevarētu rasties šaubas par tiesību normu pareizu piemērošanu. Tomēr tas neattiecoties uz konkrēto situāciju, jo tiesu prakse šajā jautājumā vispār neesot izveidojusies. Attiecībā uz Satversmes 92. pantā garantētajām pamattiesībām valstij esot pozitīvs pienākums paredzēt tādu regulējumu, saskaņā ar kuru strīds tiesā tiktu izskatīts vismaz vienā instancē pēc būtības, t.i., izvērtējot gan lietas faktiskos, gan tiesiskos apstākļus. Apstrīdētā norma šādas tiesības liedzot, tādēļ tā neatbilstot Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Latvijas Republikas Saeima – nepiekrīt Pieteikuma iesniedzēja izteiktajam viedoklim un uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

3.1. Saeima norāda, ka tiesības uz taisnīgu tiesu nav absolūtas. Tiesas kontroles robežas attiecībā uz tiem lēmumiem, kurus iestāde pieņēmusi par tai īpaši pakļautām personām, nosaka Administratīvā procesa likuma (turpmāk – APL) 1. panta trešās daļas trešais teikums. Ieslodzītās personas APL izpratnē uzskatāmas par iestādei īpaši pakļautām personām. Tas savukārt nozīmējot, ka attiecībā uz šīm personām pieņemtie lēmumi pamatā uzskatāmi par iestādes iekšējiem lēmumiem, kuri izdoti ar mērķi nodrošināt attiecīgās valsts pārvaldes iestādes darbību un iestādei īpaši pakļauto personu vadīšanu. APL 31. panta otrā daļa kā priekšnoteikumu tam, lai privātpersona varētu vērsties ar pieteikumu administratīvajā tiesā, izvirza nosacījumu, ka ar attiecīgo izpildvaras darbību ir aizskartas šīs privātpersonas tiesības vai tiesiskās intereses. Minētā norma

konkretizējot Satversmes 92. panta pirmā teikuma saturu. Tas nozīmējot, ka persona tiesas ceļā var prasīt savu no materiālo tiesību normām izrietošo tiesību aizsardzību.

Pieteikuma iesniedzējs esot norādījis uz Satversmes 106. pantā garantēto tiesību un likumisko interešu aizskārumu. Saeima uzskata, ka Satversmē noteiktās cilvēka pamattiesības uz ieslodzītu personu attiecināmas tiktāl, ciktāl tās nav ierobežotas un ir savienojamas ar soda izciešanas mērķi un ieslodzījuma režīmu. Personas pamattiesību ierobežojumi ieslodzījuma vietās izrietot no nepieciešamajām un neizbēgamajām ieslodzījuma sekām vai arī no saiknes starp ierobežojumu un konkrētā ieslodzītā situāciju. Satversmes 106. panta pirmajā teikumā garantētās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos attiecībā uz ieslodzītajām personām esot aplūkojamas, ņemot vērā ieslodzīto personu resocializāciju un nodarbinātības nozīmi tās procesā. Saeima apšaubā, vai Satversmes 106. panta pirmajā teikumā garantētās tiesības varētu iztulkot tādējādi, ka ieslodzītajai personai būtu tiesības pieprasīt sev tīkama veida nodarbošanos vai brīvi izvēlēties jebkuru nodarbošanos, ignorējot ieslodzījuma režīmu un resocializācijas mērķus.

Pieteikuma iesniedzējs esot pārpratis Kodeksa 56.⁵ panta otrās daļas būtību, proti, tās jēga esot saistīta nevis ar notiesāto darba tiesisko attiecību nodibināšanu ar darba devējiem ārpus ieslodzījuma vietas, bet gan ar iespēju ieslodzītos nodarbināt saimnieciskajos darbos ārpus brīvības atņemšanas iestādēm, piemēram, brīvības atņemšanas iestādei piederošās teritorijas uzkopšanā. Notiesātajiem neesot subjektīvu tiesību lūgt atļauju strādāt ārpus cietuma teritorijas pēc pašu ieskatiem brīvi izraudzītā darbā.

Tādējādi liegums ieslodzītajām personām brīvi izvēlēties darbavietu izrietot no paša sodu izpildes režīma un Satversmes 106. pantā paredzētās pamattiesības neesot tieši attiecināmas uz ieslodzītajiem. Attiecīgi arī Pārvaldes lēmums neesot uzskatāms par administratīvo aktu un Satversmes 92. pants neprasot nodrošināt iespēju šo lēmumu pārsūdzēt tiesā, jo šajā gadījumā netiekot skartas personas tiesības un likumiskās intereses.

3.2. Ja Satversmes tiesa tomēr uzskatītu, ka lietā ir izvērtējams Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma samērīgums, Saeima norāda, ka apstrīdētā norma aplūkojama vienotā sistēmā ar citiem

2011. gada 16. jūnija grozījumiem Kodeksā. Šie grozījumi esot izdarīti, lai izveidotu jaunu notiesāto nodarbinātības modeli. Tādējādi šis regulējums kopumā esot vērsts uz to, lai nodrošinātu notiesātajiem tiesības uz nodarbošanos un resocializāciju brīvības atņemšanas soda izciešanas laikā. Līdztekus tam apstrīdētā norma esot vērsta uz to, lai samazinātu iestādei īpaši pakļauto personu pieteikumu skaitu administratīvajā tiesā un tādējādi atslogotu tiesu sistēmu. Administratīvo tiesu atslogošana un administratīvā procesa efektivitātes uzlabošana ļaujot nodrošināt citu cilvēku tiesības aizstāvēt savas tiesības taisnīgā tiesā saprātīgos termiņos. Tādējādi apstrīdētajai normai esot leģitīms mērķis, proti, tā nodrošinot citu cilvēku tiesības uz taisnīgu tiesu un paredzot efektīvu notiesāto personu nodarbinātības modeli.

Apstrīdētā norma esot piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai, jo skaidri nosakot, ka nav pieļaujama vēršanās tiesā par Pārvaldes lēmumu, kas pieņemts, izskatot brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka atteikumu izdot rīkojumu par notiesātā nodarbināšanu.

Brīvības atņemšanas iestādes priekšniekam, lemjot par atļauju notiesātajam tikt nodarbinātam ārpus ieslodzījuma vietas, esot pienākums pirms rīkojuma izdošanas izvērtēt notiesātajam noteikto soda izciešanas režīmu (piemēram, to, vai notiesātajam noteiktais soda izciešanas režīms pieļauj viņa atrašanos konkrētajā darbavietā), kā arī izvērtēt, vai šādas atļaujas došana neietekmēs brīvības atņemšanas iestādes, citu notiesāto un sabiedrības drošību kopumā. Satversmes 92. panta pirmais teikums nenozīmējot, ka personai būtu garantētas tiesības uz jebkura tai svarīga jautājuma izlemšanu tiesā. Šādos gadījumos personai nodrošināma alternatīva procedūra, kas būtu izsvērtā un dotu personai iespēju īstenot savu tiesību aizstāvību maksimāli augstā līmenī. Procesuālo garantiju nodrošināšana apstrīdēšanas stadijā atsevišķos gadījumos esot pietiekama, lai regulējums atbilstu Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. Kodeksa 56.³ panta trešajā daļā iestrādātais apstrīdēšanas mehānisms atbilstoši administratīvā procesa principiem nodrošinot personai pietiekamas tiesiskās aizsardzības iespējas.

3.3. Papildus iepriekš minētajam Saeima norāda, ka apstrīdētā norma paredz precīzu un skaidri formulētu aizliegumu pārsūdzēt tiesā Pārvaldes lēmumu. Līdz ar to apstrīdētajai normai neesot nepieciešama piemērošana, proti, tā tieši

aizskarot personas pamattiesības. Pārvalde lēmumu attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju pieņēmusi 2011. gada 29. septembrī. Lietā būtu apsverams, vai Pieteikuma iesniedzējs ir ievērojis Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtās daļas otrā teikuma prasības, proti, iesniedzis konstitucionālo sūdzību, ievērojot tās iesniegšanai noteikto sešu mēnešu procesuālo termiņu. Apstākļi, ka persona kļūdaini vērsusies ar pieteikumu Administratīvajā rajona tiesā, neietekmējot Satversmes tiesas likumā noteiktā procesuālā termiņa tecējumu. Personas vērsanos citās tiesībaizsardzības institūcijās, nevis Satversmes tiesā nevarot uzskatīt par attaisnojošu iemeslu konstitucionālās sūdzības iesniegšanas termiņa nokavējumam.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, un piekrīt Saeimas atbildes rakstā paustajiem argumentiem, tostarp tam, ka apstrīdētās normas mērķis ir samazināt iestādei īpaši pakļauto personu pieteikumu skaitu administratīvajā tiesā un tādējādi atslogot tiesu sistēmu. Strīdu ātrāka un efektīvāka izskatīšana esot uzskatāma par leģitīmu pamattiesību ierobežošanas mērķi.

Kodeksa 56.³ panta trešā daļa paredzot, ka atteikumam izdot rīkojumu ir jābūt pamatotam. Savukārt 2011. gada 16. jūnija likuma „Grozījumi Latvijas Soduzpildes kodeksā” anotācijas I sadaļas 4. punktā norādīts, ka cietuma priekšnieka rīkojuma mērķis ir, izvērtējot drošības apsvērumus, kā arī notiesātajam noteikto soda izciešanas režīmu, nodrošināt nepieciešamo kontroli pār notiesātā kustību brīvības atņemšanas iestādē un arī ārpus tās. Tādējādi brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks pirms rīkojuma izdošanas izvērtē, vai notiesātā nodarbināšana konkrētajā darbavietā ir pieļaujama gan no noteiktā soda izciešanas režīma, gan arī no drošības aspekta, bet atteikumu izdot rīkojumu notiesātais varot apstrīdēt pie Pārvaldes priekšnieka. Tādējādi tiek nodrošināta darbības tiesiskuma kontrole iestādē.

Ministru kabineta 2005. gada 1. novembra noteikumu Nr. 827 „Ieslodzījuma vietu pārvaldes nolikums” 4.2. apakšpunkts noteic, ka Pārvalde uzrauga un nodrošina ieslodzītajām personām noteikto uzvedības normu un tiesību ievērošanu, kā arī pienākumu izpildi. Līdz ar to Pārvaldes priekšniekam esot

pienākums nodrošināt Pārvaldes un tās struktūrvienību, tai skaitā ieslodzījuma vietu, darbības tiesiskumu. Tādējādi apstāklis, ka notiesātais ar viņa nodarbināšanu saistītu rīkojumu var pārsūdzēt Pārvaldei, nodrošina soda izciešanas vietas darbības tiesiskuma kontroli.

Tieslietu ministrija arī uzsver, ka apstrīdētā norma attiecas uz iestādei īpaši pakļautām personām. Tām lielākā mērā nekā parasti esot jāpakļaujas dažādiem ierobežojumiem, un tām tiekot uzlikti īpaši tiesiskie pienākumi. Tāpēc likumdevējam esot dota plaša rīcības brīvība efektīvas resocializācijas sistēmas izveidei un pilnveidošanai. Tādējādi atteikums izdot rīkojumu par notiesātā nodarbināšanu par samaksu nevarot būtiski aizskart iestādei īpaši pakļautās personas tiesības.

Apcietinājumu un sodu izpildi regulējošos normatīvajos aktos neesot skaidri nošķirti pārsūdzamie un nepārsūdzamie lēmumi. Tāpēc no sodu izpildes iestādēm saņemto sūdzību skaits esot ārkārtīgi liels un lietu izskatīšanas termiņi tiesās – nesamērīgi ilgi. Pēc izveidojušās situācijas izvērtēšanas Tieslietu ministrija, lai efektīvizētu kriminālsodu un apcietinājuma izpildes kārtību sodu izciešanas vietās, esot izstrādājusi grozījumus normatīvajos aktos.

5. Pieaicinātā persona – Ieslodzījuma vietu pārvalde – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Pārvalde norāda, ka likumdevēja mērķis, deleģējot Kodeksa 56.⁵ panta otrajā daļā paredzētās tiesības cietuma priekšniekam, bija nodrošināt brīvības atņemšanas iestādei noteikto funkciju pilnvērtīgu izpildi, nevis piešķirt notiesātajiem tiesības, atrodoties slēgtā vai daļēji slēgtā cietumā, brīvi slēgt darba līgumus ar darba devējiem ārpus brīvības atņemšanas vietām. Turklāt normatīvie akti vispār neparedzot notiesātajiem, kuri sodu izcieš slēgtā vai daļēji slēgtā cietumā soda izciešanas režīma augstākajā pakāpē, tiesības būt nodarbinātiem ārpus brīvības atņemšanas iestādes.

Pieteikuma iesniedzējam pirms vēršanās Satversmes tiesā bijis pienākums izsmelt visus vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus. Administratīvās rajona tiesas lēmumu par tiesvedības izbeigšanu viņš varējis pārsūdzēt, iesniedzot blakus sūdzību Augstākās tiesas Senātā. Tomēr Pieteikuma iesniedzējs esot nokavējis

blakus sūdzības iesniegšanas termiņu un Senāts procesuālā termiņa nokavējumu atzinis par neattaisnotu. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzējs neesot izmantojis visas iespējas aizstāvēt savas pamattiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem un tiesvedība šajā lietā būtu izbeidzama.

6. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – norāda, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 92. pantam. Latvijas sodu izpildes tiesību mērķis esot panākt ieslodzīto resocializāciju. Tāpēc ieslodzīto nodarbināšana esot būtiska daļa no viņu resocializācijas procesa. Likumdevējam esot piešķirama plaša rīcības brīvība efektīvas resocializācijas sistēmas izveidei un pilnveidošanai, taču šī rīcības brīvība neesot neierobežota. Tā esot izmantojama vienīgi tiktāl, ciktāl tas nepieciešams, lai nodrošinātu efektīvu soda izciešanas un resocializācijas sistēmu, proti, likumdevējs nedrīkstot radīt priekšnosacījumus nepamatotai ieslodzīto personu pamattiesību aizskaršanai.

Apstrīdētajā normā paredzēto brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka rīkojumu varot vērtēt no diviem aspektiem. Pirmkārt, kā atļauju iestādei īpaši pakļautai personai darba laikā atrasties noteiktā vietā uz noslēgtas vienošanās vai darba līguma pamata. Šajā gadījumā strīdi par tiesiskajām attiecībām, kas nodibinātas uz vienošanās pamata, atbilstoši Kodeksa 56.¹² pantam tiekot izskatīti Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā. Tādējādi konkrētajā gadījumā notiesātajam atbilstoši Satversmes 92. pantam tiekot nodrošināta pieeja tiesai.

Otrkārt, cietuma priekšnieks varot izdot apstrīdētajā normā paredzēto rīkojumu par atteikšanos notiesāto nodarbināt, neraugoties uz to, vai viņš noslēdzis darba līgumu vai vienošanos. Tiesībsargs pauž viedokli, ka šajā gadījumā brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka rīkojums ir šķērslis notiesātās personas nodarbināšanai. Konkrētajā situācijā apstrīdētajā normā paredzētais ierobežojums tieši ietekmējot tiesiskās attiecības starp darba devēju un notiesāto personu.

Tādējādi Kodeksa 56.³ panta trešās daļas pēdējā teikumā noteiktais ierobežojums tiktāl, ciktāl tas attiecas uz situācijām, kad brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka rīkojums par atteikšanos nodarbināt notiesāto pieņemts pēc

darba līguma vai vienošanās noslēgšanas, liedzot pieeju tiesai un neatbilstot Satversmes 92. pantam.

7. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektore Mg. iur. Ilona Kronberga – norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. pantam. Saskaņā ar APL 1. panta trešo daļu ar brīvības atņemšanu notiesātā persona soda izpildes laikā esot uzskatāma par iestādei īpaši pakļauto personu, bet iestādes iekšējs lēmums, kas skar tikai pašu iestādi un tai īpaši pakļauto personu, šajā gadījumā – Pieteikuma iesniedzēju, neesot uzskatāms par administratīvu aktu un neesot izskatāms administratīvajā tiesā. Apstrīdētā norma nosakot kārtību, kādā lēmums pārsūdzams augstākā iestādē, un neliedzot Pieteikuma iesniedzējam citos gadījumos vērsties tiesā savu likumīgo interešu aizstāvībai. Tādējādi apstrīdētā norma neliedzot Satversmes 92. pantā paredzēto tiesību īstenošanu.

Kodeksa 56.³ panta trešā daļa esot interpretējama kopsakarā ar 56.⁵ panta otro daļu. No šīm normām izrietot, ka brīvības atņemšanas iestādes priekšniekam ir tiesības izdot rakstveida atļauju ieslodzītā nodarbināšanai ārpus cietuma teritorijas, taču likums nedz cietuma priekšniekam, nedz Pārvaldei neuzliekot par pienākumu šādu rīkojumu izdot.

Šāda kārtība esot paredzēta, lai nodrošinātu Kodeksā noteiktos kriminālsodu izpildes uzdevumus un brīvības atņemšanas soda pamatprincipus, respektīvi, soda izpildes kārtību un notiesāto personu resocializāciju. Notiesāto personu nodarbinātība esot viens no sociālās rehabilitācijas līdzekļiem, kas notiesātajiem tiek piemērots tādā formā, kas atbilst režīma nosacījumiem un drošības vajadzībām. Tādējādi Satversmes 106. panta pirmajā teikumā paredzētās tiesības personām, kas notiesātas ar brīvības atņemšanu, piemērojamas ar ierobežojumiem, kas izriet no soda izpildes režīma būtības.

8. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesore Dr. iur. Jautrīte Briede – norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. pantam. Apstrīdētā norma paredzot absolūtu aizliegumu vērsties administratīvajā tiesā par Pārvaldes pieņemtajiem lēmumiem saistībā ar ieslodzīto

nodarbināšanu. Proti, jautājumu par ieslodzīto nodarbinātību administratīvā tiesa pēc būtības izskatīt nevarot. Administratīvā tiesa nevarot lemt arī par procesuālajiem pārkāpumiem, ja tādi pieļauti šā lēmuma izdošanas procesā, jo, ja tiesā nav izskatāms pamatlēmums, tad nav izskatāms arī jautājums par tā pieņemšanas procesā pieļautu pārkāpumu.

Cietuma priekšnieka un Pārvaldes lēmumi neesot administratīvie akti, bet esot lēmumi, kas adresēti iestādei īpaši pakļautai personai. Lēmums, kas adresēts iestādei īpaši pakļautai personai, uzskatāms par administratīvo aktu tikai tad, ja ar to būtiski tiek ierobežotas cilvēktiesības. Tiesības uz darbu neietilpstot ieslodzīto personu cilvēktiesību katalogā. Tādējādi Satversmes 106. pantā paredzētās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu uz ieslodzītajiem nevarot attiecināt un līdz ar to netiekot skartas ieslodzītā tiesības un likumiskās intereses Satversmes 92. panta pirmā teikuma izpratnē. Lēmumi, kas adresēti ieslodzītajai personai, bet neskar tās cilvēktiesības, esot iekšēji lēmumi, kas nav pakļauti administratīvās tiesas kontrolei.

Secinājumu daļa

9. Saeima uzskata, ka izskatāmajā lietā pastāv šaubas par konstitucionālās sūdzības iesniegšanai noteiktā termiņa ievērošanu. Pieteikuma iesniedzējam neesot bijuši vispārējie tiesību aizsardzības līdzekļi, tādēļ termiņš konstitucionālās sūdzības iesniegšanai skaitāms no Pārvaldes lēmuma pieņemšanas brīža, t.i., no 2011. gada 29. septembra. Pieteikuma iesniedzējs konstitucionālo sūdzību esot iesniedzis, neievērojot Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtajā daļā paredzēto termiņu (*sk. lietas materiālu 67. lpp.*).

Savukārt Pārvalde norāda, ka Pieteikuma iesniedzējam nelabvēlīgo Administratīvās rajona tiesas spriedumu bija iespējams pārsūdzēt Augstākajā tiesā. Tomēr Pieteikuma iesniedzējs, vēršoties Augstākajā tiesā, esot nokavējis pieteikuma iesniegšanas termiņu un šis nokavējums atzīts par neattaisnotu. Tādējādi Pieteikuma iesniedzējs neesot izmantojis visus vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrās daļas izpratnē (*sk. lietas materiālu 93. lpp.*).

Saeima un Pārvalde norādījušas uz apstākļiem, kas ir būtiski, lemjot par tiesvedības turpināšanu vai izbeigšanu, un pēc būtības uzskatāmi par procesuāla rakstura lūgumu izbeigt tiesvedību, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 3. punktu.

Satversmes tiesas praksē ir atzīts, ka procesuāla rakstura jautājumi par tiesvedības izbeigšanu parasti apskatāmi pirms tiesību normas konstitucionalitātes izvērtēšanas, ciktāl nav nepieciešams izvērtēt atsevišķus lietas aspektus pēc būtības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 11. punktu vai 2013. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2012-22-0103 10. punktu*).

Tiesvedības izbeigšanu reglamentē Satversmes tiesas likuma 29. pants. Šā panta pirmajā daļā ir noteikti gadījumi, kad ar Satversmes tiesas lēmumu līdz sprieduma pasludināšanai var izbeigt tiesvedību lietā. Tomēr šī norma paredz Satversmes tiesai tiesības izbeigt lietu, bet ne pienākumu to darīt. Ja pastāv kāds no Satversmes tiesas likumā minētajiem apstākļiem, kas pieļauj tiesvedības izbeigšanu, tas vēl nenozīmē, ka tiesvedības turpināšana lietā nav iespējama vai nepieciešama.

Tādējādi visupirms jāpārbauda, vai ir pamats tiesvedības izbeigšanai un, ja šāds pamats ir, vai nepastāv apstākļi, kas prasa tiesvedību turpināt. Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2013. gada 6. novembra lēmumā par lietas ierosināšanu ir norādīts: no pieteikuma un tam pievienotajiem dokumentiem konstatējams, ka nepastāv vispārējie tiesību aizsardzības līdzekļi Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizsardzībai, jo iespējamais pamattiesību ierobežojums izriet tieši no apstrīdētās normas. Taču Pieteikuma iesniedzējs ir izvēlējis vērsties tiesā savu pamattiesību aizsardzībai. Administratīvā rajona tiesa ir pieņēmusi izskatīšanai M. Ēča pieteikumu, taču nolēmusi tiesvedību izbeigt. Līdz ar to uzskatāms, ka Pieteikuma iesniedzējs ir izmantojis visas iespējas ar tiesību aizsardzības līdzekļiem aizstāvēt savas pamattiesības un ir ievērojis termiņu pieteikuma iesniegšanai (*sk. Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2013. gada 6. novembra lēmuma par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 195/2013 6. punktu*).

Minētā kolēģijas atziņa balstās uz prezumpciju, ka situācijā, kad tiesību norma paredz skaidru un nepārprotamu aizliegumu kādu lēmumu pārsūdzēt tiesā,

personai vispārējo tiesību aizsardzības līdzekļu nav. Tomēr Administratīvā rajona tiesa pieņēma lietu izskatīšanai, tātad Pieteikuma iesniedzējs varēja paļauties uz to, ka tiesa rīkojas tiesiski. Tādējādi, vērtējot pieteikuma iesniegšanas termiņa ievērošanu Satversmes tiesā, tas skaitāms no brīža, kad Administratīvā rajona tiesa pieņēma lēmumu par tiesvedības izbeigšanu. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzējs ir ievērojis Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtajā daļā paredzēto sešu mēnešu termiņu.

Satversmes tiesa nevar piekrist arī Pārvaldes norādītajam, ka tiesvedība būtu izbeidzama, jo Pieteikuma iesniedzējs neesot izmantojis iespēju pārsūdzēt Administratīvās rajona tiesas lēmumu par tiesvedības izbeigšanu Augstākajā tiesā. Satversmes tiesa jau iepriekš atzina, ka Pieteikuma iesniedzējam nemaz nebija jāvēršas administratīvajā tiesā, jo vispārējie tiesību aizsardzības līdzekļi šajā gadījumā nepastāv. Līdz ar to šādu līdzekļu izmantošana nevar būt priekšnoteikums konstitucionālās sūdzības iesniegšanai.

Tādējādi izskatāmajā lietā nav Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmajā daļā noteiktā tiesvedības izbeigšanas pamata un tiesvedība ir turpināma.

10. Satversmes 92. panta pirmais teikums nosaka: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.”

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 92. pants nenozīmē, ka personai tiek garantētas tiesības uz jebkura tai svarīga jautājuma izlemšanu tiesā (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 2004-14-01 8. punktu*). Satversmes 92. pants garantē personai tiesības taisnīgā tiesā aizsargāt tikai „tiesības un likumiskās intereses” (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājumu daļas 1. punktu*). Tāpēc, lai noskaidrotu, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. pantam, visupirms jāizvērtē, vai apstrīdētā norma skar personas tiesības un likumiskās intereses.

No lietas materiāliem izriet, ka Pieteikuma iesniedzējs lūdzis atļauju tikt nodarbinātam pie darba devēja ārpus ieslodzījuma vietas. Cietuma priekšnieks un Pārvalde attiecīgo atļauju Pieteikuma iesniedzējam nav devusi, bet apstrīdētā norma liedzot nelabvēlīgo Pārvaldes lēmumu pārsūdzēt tiesā (*sk. lietas materiālu*

1.–2. lpp.). Turpretim Saeima pauž viedokli, ka ieslodzītajiem nav subjektīvu tiesību tikt nodarbinātiem pie brīvi izraudzīta darba devēja ārpus ieslodzījuma vietas, tādējādi ar apstrīdēto normu netiekot skartas Pieteikuma iesniedzēja tiesības un likumiskās intereses. Attiecīgi Satversmes 92. pants neprasot nodrošināt tiesas kontroli pār Pārvaldes lēmuma tiesiskumu (*sk. lietas materiālu 66. lpp.*).

Izskatot lietu pēc personas konstitucionālās sūdzības, Satversmes tiesas uzdevums ir izvērtēt tādas tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normām, kura faktiski ir aizskārusi personas pamattiesības. Tādējādi, izskatot lietu, kas ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, būtiska nozīme piešķirama tieši lietas faktiskajiem apstākļiem, kuros apstrīdētā norma ir aizskārusi pieteikuma iesniedzēja pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2011-01-01 12. punktu*).

Apstrīdētajā normā minētais Pārvaldes lēmums var tikt pieņemts dažādās situācijās atkarībā no tā, kur ieslodzītā persona vēlas tikt nodarbināta. Pieteikuma iesniedzējs ir lūdzis atļauju tikt nodarbinātam ārpus ieslodzījuma vietas. Tādēļ izskatāmajā lietā apstrīdētajā normā noteiktais aizliegums Pārvaldes lēmumu pārsūdzēt tiesā ir vērtējams kopsakarā ar šā lēmuma saturu, t.i., jautājumu par ieslodzītās personas tiesībām tikt nodarbinātai ārpus ieslodzījuma vietas.

Tādējādi šajā lietā apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 92. panta pirmajam teikumam tiks vērtēta tiktāl, ciktāl tā attiecas uz ieslodzīto personu nodarbināšanu ārpus ieslodzījuma vietas.

11. Apstrīdētā norma pirmkārt aplūkojama kopsakarā ar APL normām un tajās noteiktajām tiesas kontroles robežām. APL prasa nodrošināt tiesas kontroli pār administratīvo aktu tiesiskumu. Tādēļ izskatāmajā lietā nepieciešams noskaidrot, vai Pārvaldes lēmums par ieslodzītās personas nodarbināšanu pie darba devēja ārpus ieslodzījuma vietas ir uzskatāms par administratīvo aktu APL izpratnē. Kā norāda Saeima, likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, ir prezumējis, ka Pārvaldes lēmums attiecībā uz ieslodzīto personu ir iestādes iekšējs lēmums un tādēļ nav pārsūdzams tiesā (*sk. Saeimas papildu paskaidrojumus lietas*

materiālu 112. lpp.). Šāda Saeimas prezumpcija pēc būtības izriet no APL 1. panta trešās daļas.

Atbilstoši APL 1. panta trešās daļas 2. punktam iestādes iekšējs lēmums, kas skar tikai pašu iestādi, tai padotu iestādi vai īpaši pakļautu personu, nav uzskatāms par administratīvo aktu. Tomēr, no otras puses, APL 1. panta trešās daļas trešais teikums paredz arī to, ka lēmums par iestādei īpaši pakļautas personas tiesiskā statusa nodibināšanu, maiņu, izbeigšanu un šīs personas disciplināro sodīšanu, kā arī cits lēmums, ja tas būtiski ierobežo iestādei īpaši pakļautas personas cilvēktiesības, var tikt atzīts par administratīvo aktu. Kā norāda pieaicinātā persona J. Briede, lēmums, kas adresēts iestādei īpaši pakļautai personai, uzskatāms par administratīvo aktu tikai tad, ja ar to būtiski tiek ierobežotas cilvēktiesības (*sk. J. Briedes viedokli lietas materiālu 123. lpp.*).

Tādējādi, lai izvērtētu, vai Pārvaldes lēmums par ieslodzītās personas nodarbināšanu ir atzīstams par administratīvu aktu, Satversmes tiesai ir jānoskaidro, pirmkārt, vai tas pieņemts attiecībā uz iestādei īpaši pakļautu personu un, otrkārt, vai nav konstatējams kāds no APL 1. panta trešās daļas trešajā teikumā minētajiem apstākļiem, kas liktu iestādes iekšēju lēmumu uzskatīt par administratīvu aktu.

11.1. Iestādei īpaši pakļautas personas institūtu raksturo atziņa, ka atsevišķas personu grupas, tostarp ieslodzītie, nonāk īpašā valsts iestāžu pakļautībā. Lai nodrošinātu iestādes darbību, īpaši pakļautajai personai var noteikt dažādus tiesību ierobežojumus (*sk. Maurer H. Allgemeines Verwaltungsrecht. 14. Aufl. München: Beck, 2002, S. 123, 178, un Briede J. Administratīvais akts. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003, 139. lpp.*).

Ar mērķi nodrošināt savu darbību iestāde attiecībā uz tai īpaši pakļautu personu var pieņemt divējādus lēmumus: iekšējus lēmumus vai administratīvos aktus. Iestādes lēmums ir iekšējs, ja tas neskar personas subjektīvās tiesības, – tādi ir vairums lēmumu, kas saistīti ar iestādes ierasto darbību. Turpretim iestādes lēmums, kas skar personas subjektīvās tiesības, ir atzīstams par administratīvo aktu – kā piemēru var minēt lēmumus, ar kuriem tiek nodibināts, grozīts vai mainīts personas tiesiskais statuss (*sk. Graf S. Das Sonderstatusverhältnis. Juristische Arbeitsblätter, Jg. 44, H.12/2012, S. 881–886*).

APL 2. panta 2. punktā paredzēts, ka viens no šā likuma pamatmērķiem ir pakļaut tiesu varas kontrolei izpildvaras darbības, kuras attiecas uz konkrētām publiski tiesiskajām attiecībām starp valsti un privātpersonu. Atbilstoši minētajai tiesību normai tiesas kontrolei ir jāpakļauj visi iespējamie uz noteiktu personu vērstie izpildvaras konkrētas rīcības veidi publisko tiesību jomā. Proti, tiesu kontrolei ir jāpakļauj gan administratīvie akti, gan iestādes faktiskā rīcība, gan administratīvie līgumi (*sk.: Levits E. 2. panta komentārs. Grām.: Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Briede J. (zin. red.) Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 101.–102. lpp.*). Turpretim iestādes iekšējiem lēmumiem tiesas kontrole nav paredzēta, jo tie neskar personas subjektīvās tiesības. Strīdi, kas saistīti ar iekšējiem lēmumiem, risināmi valsts pārvaldes ietvaros pakļautības kārtībā. Šajā gadījumā Pārvalde nodrošina kontroli pār brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka pieņemto lēmumu tiesiskumu.

Pārvaldes lēmums par ieslodzītās personas nodarbināšanu pie darba devēja ārpus ieslodzījuma vietas tiek pieņemts attiecībā uz ieslodzīto, t.i., iestādei īpaši pakļautu personu. Tādējādi Pārvaldes lēmums APL 1. panta trešās daļas 2. punkta izpratnē uzskatāms par iestādes iekšēju lēmumu, nevis administratīvu aktu.

11.2. Vienlaikus Satversmes tiesai jāvērtē arī tas, vai nav konstatējams kāds no APL 1. panta trešās daļas trešajā teikumā minētajiem apstākļiem, kas liktu iestādes iekšēju lēmumu uzskatīt par administratīvu aktu. Izskatāmajā lietā Satversmes tiesai nav pamata uzskatīt, ka Pārvaldes lēmums skartu jautājumus, kas saistīti ar iestādei īpaši pakļautas personas tiesiskā statusa nodibināšanu, maiņu, izbeigšanu vai arī šīs personas disciplināro sodīšanu. Savukārt, lai atbildētu uz jautājumu, vai Pārvaldes lēmums būtiski ierobežo iestādei īpaši pakļautas personas cilvēktiesības, visupirms nepieciešams izvērtēt šīs personas subjektīvo tiesību saturu.

Līdzīgi arī Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta praksē ir atzīts: lai Pārvaldes priekšnieka lēmumu attiecībā uz ieslodzīto personu varētu atzīt par administratīvu aktu, nepieciešams konstatēt būtisku cilvēktiesību ierobežojumu. Tādēļ sākotnēji ir jākonstatē cilvēktiesība, ko persona uzskata par pārkāptu. Savukārt, ja personai kāda tiesība pēc būtības nepiemīt, tad nav arī iespējams konstatēt būtisku šīs tiesības ierobežojumu (*sk., piemēram, Augstākās*

tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 19. februāra lēmumu lietā Nr. SKA-267/2010).

Šajā lietā apstrīdētajā normā noteiktais aizliegums Pārvaldes lēmumu pārsūdzēt tiesā ir vērtējams kopsakarā ar šā lēmuma saturu, t.i., jautājumu par ieslodzītās personas tiesībām tikt nodarbinātai ārpus ieslodzījuma vietas. Attiecīgi, lai izvērtētu, vai Pārvaldes lēmums uzskatāms par administratīvo aktu un pakļaujams administratīvās tiesas kontrolei, vispirms nepieciešams izvērtēt no materiālajām tiesību normām izrietošo tiesību – respektīvi, ieslodzīto personu tiesību uz nodarbinātību – saturu. Izskatāmās lietas kontekstā šo tiesību saturu plašāk atklāj Satversmes 106. pants un Kodeksa normas, kas regulē ieslodzīto personu nodarbināšanas kārtību.

12. Satversmes 106. panta pirmais teikums nosaka: „Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.”

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka Satversmes 106. panta pirmais teikums paredz personai tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos, ņemot vērā visu to spēju, zināšanu un prasmju kopumu, kas raksturo konkrētās personas sagatavotību un piemērotību noteikta darba veikšanai, ņemot vērā gan izglītību, gan arī praktisko pieredzi konkrētā darbā, gan arī citas zināšanas, prasmes un iemaņas, ko attiecīgā persona ieguvusi un attīstījusi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-08-01 7. punktu vai 2011. gada 22. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-04-01 12. punktu*). Satversmē noteiktās cilvēka pamattiesības ir attiecināmas arī uz ieslodzītajām personām, ciktāl šīs pamattiesības nav ierobežotas un ir savienojamas ar soda izciešanas mērķi un ieslodzījuma režīmu. Pamattiesību ierobežojumi ieslodzījuma vietās izriet no nepieciešamajām un neizbēgamajām ieslodzījuma sekām, kā arī no saiknes starp ierobežojumu un konkrētā ieslodzītā situāciju (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2008-02-01 10. punktu*).

12.1. Jāņem vērā, ka ieslodzījuma vietās personas tiek nodarbinātas specifisku mērķu labad. Ieslodzīto personu darbs vērtējams kā sociāli lietderīga aktivitāte, kuras primārais mērķis nav vis ienākumu gūšana sadzīves vajadzību

nodrošināšanai, bet gan sociālās rehabilitācijas iespēja ieslodzītajiem, lai tie nezaudētu sociālās prasmes un darba iemaņas. Ieslodzīto nodarbināšana ir pozitīvs ieslodzījuma vietas darba organizācijas, apmācības un soda izciešanas elements un daļa no ieslodzītās personas resocializācijas procesa (sk. *Satversmes tiesas 2007. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2006-31-01 14.2. punktu*).

Ciktāl tas attiecas uz nodarbinātību kā resocializācijas procesa sastāvdaļu, no lietas materiāliem izriet, ka Pieteikuma iesniedzējs ir nodarbināts Rīgas Centrālcietuma saimnieciskajā apkalpē (sk. *lietas materiālu 11. lpp.*).

12.2. Krimināllikuma 38. panta pirmā daļa brīvības atņemšanu definē kā personas piespiedu turēšanu ieslodzījumā. Šis sods saistīts ar notiesātā izolēšanu no agrākās vides, ierastā dzīvesveida, pastāvošajiem sociālajiem kontaktiem, kā arī ar notiesātā uzraudzību (sk.: *Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 1. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 2007, 138. lpp.*).

Satversmes 106. pantā ietvertās pamattiesības nav iespējams identiski attiecināt uz brīvībā un ieslodzījumā esošām personām. Brīvības atņemšana kā soda veids, kas paredz personas piespiedu turēšanu ieslodzījumā, pati par sevi norāda, ka ieslodzītā persona nevar brīvi pamest ieslodzījuma vietu. Attiecīgi tā arī nevar brīvi izvēlēties darbavietu ārpus ieslodzījuma vietas. Pretēja situācija nebūtu savienojama ar brīvības atņemšanas soda izciešanas mērķi, kā arī ar soda izpildes režīmu. Tādējādi Satversmes 106. pantā ietvertās tiesības nav interpretējamas tādā veidā, kas nonāktu pretrunā ar soda izpildes režīmu un soda izciešanas mērķi, atļaujot ieslodzītajām personām brīvi pamest ieslodzījuma vietu.

Satversmes 106. panta pirmais teikums uz ieslodzītām personām attiecas vienīgi tiktāl, ciktāl šo tiesību izmantošana savienojama ar soda izpildes režīmu un mērķi, un neietver ieslodzīto personu tiesības brīvi izraudzīties darbavietu ārpus ieslodzījuma vietas.

13. Kriminālsodu izpildes kārtības regulēšana ir likumdevēja funkcija, kuras īstenošanā tas bauda zināmu rīcības brīvību. Kodeksa astotā nodaļa paredz ar brīvības atņemšanu notiesāto personu nodarbināšanas kārtību. Tādējādi Satversmes tiesai ir jānoskaidro no attiecīgā tiesiskā regulējuma izrietošo tiesību

saturs, tostarp arī tas, vai Kodeksa normas paredz Pieteikuma iesniedzējam tiesības tikt nodarbinātam ārpus ieslodzījuma vietas.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka Kodekss piešķir ieslodzītajiem tiesības tikt nodarbinātiem pie darba devēja ārpus ieslodzījuma vietas (*sk. lietas materiālu 1. lpp.*). Turpretim Saeima un vairums pieaicināto personu norāda, ka Pieteikuma iesniedzējs ir pārpratis Kodeksa 56.⁵ panta otrās daļas nozīmi un ka šī norma nemaz neparedz ieslodzīto nodarbināšanu pie darba devēja ārpus ieslodzījuma vietas (*sk., piemēram, Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 66. lpp., Tieslietu ministrijas paskaidrojumus lietas materiālu 119.–120. lpp. un Pārvaldes paskaidrojumus lietas materiālu 92.–93. lpp.*).

13.1. Kodeksa 56.³ panta pirmā daļa nosaka: „Ja komersants, kas noslēdzis sadarbības līgumu ar brīvības atņemšanas iestādi par notiesāto nodarbinātības organizēšanu, vēlas nodarbināt notiesāto, kas sodu izcieš slēgtajā vai daļēji slēgtajā cietumā, komersants un notiesātais pirms darba uzsākšanas noslēdz vienošanos par darba veikšanu (turpmāk – vienošanās). Ja notiesāto, kas sodu izcieš atklātajā cietumā, komersants vēlas nodarbināt ārpus cietuma teritorijas esošā uzņēmumā, komersants un notiesātais pirms darba uzsākšanas noslēdz darba līgumu.”

Minētā norma regulē ne vien darba tiesisko attiecību noslēgšanas formu, bet arī norāda, kur var tikt nodarbinātas dažāda veida cietumos ieslodzītās personas. No šīs tiesību normas izriet, ka pie darba devēja ārpus cietuma teritorijas var nodarbināt vienīgi tos notiesātos, kuri sodu izcieš atklāta tipa cietumā. Savukārt notiesātos, kuri sodu izcieš slēgtajā vai daļēji slēgtajā cietumā, atļauts nodarbināt vienīgi ieslodzījuma vietas teritorijā iekārtotās darbavietās un cietuma saimnieciskajā apkalpē.

Pieteikuma iesniedzējs izcieš sodu daļēji slēgtā cietumā. Tādējādi secināms, ka Kodeksa 56.³ panta pirmā daļa liedz viņa nodarbināšanu pie darba devēja ārpus cietuma teritorijas.

13.2. Pieteikuma iesniedzējs, vēršoties pie cietuma priekšnieka un Pārvaldes, lūgumu atļaut strādāt pie darba devēja ārpus cietuma teritorijas pamatojis ar Kodeksa 56.⁵ panta otro daļu. Minētā norma paredz, ka notiesātos, kas sodu izcieš slēgtā un daļēji slēgtā cietuma soda izciešanas režīma augstākajā

pakāpē, ar brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka rakstveida atļauju, kas saskaņota ar Pārvaldi, var nodarbināt ārpus cietuma teritorijas bez apsardzes, nodrošinot viņu uzraudzību. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka šī norma piešķir viņam tiesības prasīt atļauju tikt nodarbinātam pie darba devēja ārpus ieslodzījuma vietas.

Pieteikuma iesniedzēja izpratne par Kodeksa 56.⁵ panta otrās daļas saturu ir maldīga, jo nav savienojama ar iepriekš norādīto Kodeksa 56.³ panta pirmās daļas saturu. Saeima pamatoti norāda, ka, sistēmiski iztulkojot Kodeksa normas, secināms, ka likumdevēja mērķis, deleģējot 56.⁵ panta otrajā daļā paredzētās tiesības cietuma priekšniekam, bija nodrošināt brīvības atņemšanas iestādei noteikto funkciju pilnvērtīgu izpildi, nevis piešķirt notiesātajiem tiesības, izciešot brīvības atņemšanas sodu slēgtajā vai daļēji slēgtajā cietumā, brīvi slēgt darba līgumus ar darba devējiem ārpus brīvības atņemšanas vietām (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 66. lpp.*). Šīs normas mērķis ir nodrošināt iespēju notiesātos nodarbināt saimnieciskajos darbos ārpus brīvības atņemšanas iestādēm, piemēram, brīvības atņemšanas iestādei piederošās teritorijas uzkopšanā, nevis nodrošināt iespēju notiesātajiem dibināt darba tiesiskās attiecības ar darba devējiem ārpus ieslodzījuma vietas (*sk. Tieslietu ministrijas paskaidrojumus lietas materiālu 95. lpp.*).

Līdz ar to Kodekss liedz slēgtā vai daļēji slēgtā cietumā ieslodzīto personu nodarbināšanu pie darba devēja ārpus cietuma teritorijas.

13.3. Vienlaikus jāatzīmē, ka pat tie ieslodzītie, kuri sodu izcieš atklāta tipa cietumā un saskaņā ar Kodeksu var tikt nodarbināti pie darba devēja ārpus ieslodzījuma vietas, nevar absolūti brīvi izvēlēties sev darbavietu. Ņemot vērā brīvības atņemšanas soda izciešanas mērķi, soda izpildes režīmu, kā arī nepieciešamību aizsargāt sabiedrības drošību, ieslodzītie var tikt nodarbināti tikai tādās darbavietās, kur nevar rasties sabiedrības drošības apdraudējums. Atbilstoši Kodeksa 56.³ panta trešajai daļai arī šādā gadījumā ir nepieciešama brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka atļauja. Tādējādi Satversmes 106. pantā ietvertās pamattiesības attiecībā uz ieslodzītajiem īstenojamas tiklāl, ciktāl tās ir savienojamas ar brīvības atņemšanas soda izciešanas mērķi un soda izpildes

režīmu, un tas neparedz ieslodzīto personu tiesības brīvi izvēlēties darbavietu ārpus ieslodzījuma vietas.

14. Ņemot vērā, ka ieslodzītajām personām nav subjektīvu tiesību brīvi izvēlēties darbavietu ārpus ieslodzījuma vietas, nav konstatējams arī būtisks iestādei īpaši pakļautas personas cilvēktiesību ierobežojums APL 1. panta trešās daļas trešā teikuma izpratnē. Pārvaldes lēmums par ieslodzītās personas tiesībām tikt nodarbinātai ārpus ieslodzījuma vietas ir uzskatāms par iestādes iekšēju lēmumu, nevis par administratīvo aktu un nav pakļaujams administratīvās tiesas kontrolei.

No iepriekš minētajiem apstākļiem izriet arī tas, ka ar Pārvaldes lēmumu netiek skartas iestādei īpaši pakļautās personas tiesības un likumiskās intereses Satversmes 92. panta pirmā teikuma izpratnē. Tādēļ Satversmes 92. panta pirmais teikums neprasa nodrošināt tiesas kontroli pār šā lēmuma tiesiskumu.

Līdz ar to apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecas uz ieslodzīto personu nodarbināšanu ārpus ieslodzījuma vietas, atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

15. Satversmes tiesa uzsver, ka izskatāmajā lietā apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 92. panta pirmajam teikumam ir vērtēta kopsakarā ar konkrētās lietas faktiskajiem apstākļiem. Šajā lietā nav vērtēti citi gadījumi, kad īpaši pakļauto personu (ieslodzīto) tiesības vērsties tiesā varētu tikt ierobežotas, pamatojoties uz Kodeksā noteiktu aizliegumu.

Lai nodrošinātu efektīvu tiesu sistēmas funkcionēšanu, tiesības uz taisnīgu tiesu var tikt saprātīgi ierobežotas. Likumdevējam būtu jā rūpējas par tiesu atslogošanu no acīmredzami nepamatotu pieteikumu izskatīšanas un jā novērš ļaunprātīga tiesas resursu izmantošana.

Tomēr likumdevējam jāņem vērā, ka Satversmes 92. panta pirmais teikums gadījumos, kad tiek skartas personas tiesības un likumiskās intereses, prasa nodrošināt personai vismaz minimālās tiesības vērsties tiesā, t.i., tiesības uz lietas izskatīšanu vismaz vienā instancē. Šādas tiesības var liegt vienīgi izņēmuma gadījumos, kad iestāde attiecībā uz tai īpaši pakļauto personu pieņem iekšēju

lēmumu un nav konstatējams būtisks cilvēktiesību ierobežojums APL 1. panta trešās daļas izpratnē, kā arī netiek skartas šīs personas tiesības un likumiskās intereses Satversmes 92. panta pirmā teikuma izpratnē. Turklāt ir iespējami arī tādi gadījumi, kad iestādes iekšējs lēmums varētu būtiski skart iestādei īpaši pakļautās personas cilvēktiesības un būtu uzskatāms par administratīvu aktu.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Latvijas Soduzpildes kodeksa 56.³ panta trešās daļas sesto teikumu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

A. Laviņš